

MÜASİR FUTBOLUN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Ə.A. Əliyev

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
abdul.aliyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0008-4478-1140

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 11 iyul 2023

Dərc olunub: 26 sentyabr 2023

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Futbol yüksək koordinasiyalı idman növüdür. Futbolun texnikası yüksək sürətlə, rəqibin aktiv müqaviməti ilə, proqnozlaşdırılması çətin olan istiqamətlərdə dinamik olaraq dəyişən oyun vəziyyətlərində tərəfdaşlarla qarşılıqlı əlaqə şəraitində həyata keçirilir. Bu, oyunçuların texniki ustalığı səviyyəsinə yüksək tələblər qoyur. Futbolçuların futbol texnikasına yiyələnməsinin keyfiyyəti əsasən futbol idman məktəblərində hazırlıq mərhələlərində idman ehtiyatının texniki hazırlığının səmərəliliyindən asılıdır. Bununla yanaşı, futbol texnikasının əsaslarının tədrisinə pedaqoji təcrübədə mövcud olan yanaşmalar kifayət qədər səmərəli deyil. Onların həyata keçirilməsində fəaliyyətin psixoloji nəzəriyyəsinin və inkişaf etdirici öyrənmə nəzəriyyəsinin səmərəli pedaqoji ideyaları nəzərə alınır.

Məqalənin məqsədi futbolçuların texniki hazırlığının təkmilləşdirilməsinin nəzəri əsaslarını hazırlamaqdan ibarətdir. Bu məqsədə çatmaq üçün biz iki xüsusi vəzifəni həll etdik:

- Futbol texnikasının məzmununa daxil olan texnikaların göstərici əsasını hazırlamaq.
- Texniki metodların məzmununda ümumi və xüsusi nəzərə alınmaqla, futbol texnikalarının struktur və məntiqi təhlilini aparmaq.

Bu problemlərin həlli elmi-metodiki ədəbiyyatın təhlili və ümumiləşdirilməsi və şəxsi məşqçilik təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi əsasında həyata keçirilirdi.

Bu məqalədə futbol liqasının peşəkar idman təşkilatı kimi səmərəli fəaliyyət göstərməsinin əsas istiqamətləri və müvafiq aspektlərinin təhlili aparılır. Peşəkar idman növlərinin təqdim etdiyi kütləvi əyləncə xidmətləri əhəmiyyətli xüsusiyyətlərə malikdir ki, bu da onları öz xüsusiyyətlərinə görə unikal edir. Bu unikalıq peşəkar idmana oxşar tipli bütün di-

gər xidmətlərlə uğurla rəqabət aparmağa imkan verir.

Açar sözlər: fiziki fəaliyyət, peşəkar klublar, futbol, futbol birliyi, futbol klubu, daimi azarkeşlər, futbol texnikası.

Futbolun inkişafına qoyulan əhəmiyyətli maliyyə sərmayələri, eləcə də bütün dünyada onun nüfuzunun yüksəlməsi iştirakçılarının sayının durmadan artması bu idman növünü həm idmançılar, həm də tamaşaçılar üçün cəlbedici edir. Hər bir ölkə beynəlxalq miqyasda daha güclü və inkişaf etmiş futbol liqasına sahib olmağa çalışır. İntellektual istehlakın artması futbolun asudə vaxtını daha geniş vüsət alır və ona getdikcə daha çox pul xərcləməyə hazır olan azarkeşlər üçün xüsusilə inkişaf etmiş ölkələrdə cəlbedici edir [3, səh 20-23].

Fiziki fəaliyyət və idman getdikcə həyatın bütün sahələrinə nüfuz edir, müasir həyat tərzinin ayrılmaz hissəsinə çevrilir. Dünyada milyonlarla insan sağlam həyat təzi sürür, idmanla məşğul olur. Bütün idman sənayesi və kütləvi əyləncə tədbirlərinə çevrilən elit idman xüsusi yer tutur. İdman təkəcə sağlamlığın möhkəmləndirilməsi ölçüsünə deyil, həm yarışların iştirakçıları, həm də azarkeşlər üçün mədəniyyət elementinə, ünsiyyət və istirahət üsuluna çevrilir. Eyni zamanda idman dövlətə və cəmiyyətə fəal təsir göstərir: işçi qüvvəsinin keyfiyyətinə, tələb və istehlakın strukturuna, xarici iqtisadi əlaqələrə və s. Birincisi, kütləvi idman müalicəvi təsirə malikdir və insanların hərəkətsizliyinə, pis vərdislərinə alternativ kimi çıxış edir. İkincisi, fiziki fəaliyyət insanların ömrünün, deməli, əhalinin iqtisadi aktivlik dövrünün artırılmasında mühüm amildir. Üçüncüsü, idman sahibkarlıq fəaliyyəti baxımından əhalinin məşğulluğuna və dövlət büdcəsinə vergi daxilolmalarının artmasına öz töhfəsini verir [1, səh 15-22].

Ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənar-

da kommersiya əsasları ilə fəaliyyət göstərən çoxlu müxtəlif mülkiyyət formalı idman təşkilatları yaradılır.

Birinci belə qrupa idman-sağlamlıq klubları və assosiasiyaları, fitnes klubları, masaj salonları, döyüş sənəti bölmələri və s.

İkinci qrupa bütün peşəkar idman növləri - əsasən özünümaliyyəşdirmə hesabına mövcud olan və reklamdan, nəşrdən, televiziya və radio yayımlarının hüquqlarını milli və beynəlxalq şirkətlərə satmaqdan, klub mallarının satışından gəlir əldə edən peşəkar klublar, liqalar və federasiyalar daxildir.

İnformasiya və idman biznesi də ayrıca bir komponent kimi seçilir: ixtisaslaşmış televiziya kanalları, informasiya agentlikləri və idman obyektlərinin (stadionlar, idman kompleksləri və s.) təminatı.

Onuda qeyd edək ki, dövrümüzün ən populyar idman növlərindən biri də futboldur. Bu gün yalnız Azərbaycanda onun pərəstişkarlarının auditoriyası ölkənin bütün əhalisinin təxminən 30-40% -ni təşkil edir ki, bu da real rəqəmlər baxımından sadəcə ağlasığmaz nəticə verir. Açıqı, futbol təkcə sevilir, baxılır, həm də oynanılır. Bu istiqamətdə ən böyük uğurları təbii ki, uşaqlar qazanıb. Yalnız son bir neçə ildə ən azı bir neçə onlarla yeni idman məktəbi açılıb ki, onlar gələcəkdə əsl peşəkar oyunçular yetişdirməyə qadirdir. [2, səh 35-39] Qeyd etmək lazımdır ki, gələcək çempionların hazırlanması prosesində təkcə klassik məşq deyil, həm də çox qeyri-standart məşq formalarından istifadə olunur.

Kinezioloji analiz baxımından futbol yüksək texniki-taktiki və fiziki tələblərə malik, fasiləli və polistruktur xarakterli təmas idman növüdür. Hər bir oyunçunun performansını ətraf mühətdən birbaşa təsirlənir (yəni, komanda yoldaşları, rəqiblər və top). Bu stimullara oyunçu situasiyanın səmərəliliyini təmin etmək üçün daim uyğunlaşmalı və reaksiya verməlidir. Son onillikdə oyunun intensivliyi əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır və tədqiqatlar 7 il ərzində sprinting məsafəsinin (sürət 25 km/saatdan yuxarı) təxminən 35% artdığını qeyd etmişdir. Bundan əlavə, oyunların tezliyi daim artır. Psixo-fizioloji tələblərin bu cür artması nəticəsində və idman təbabətinin aşkar tərəqqisinə, daha yaxşı idman avadanlığı və məşq meydançalarına, bərpa üsulları və profilaktika

proqramlarının təkmilləşdirilməsinə baxmayaraq, zədələr futbolun ən açıq problemlərindən biridir. Təmassız əzələ zədələri xüsusi bir problemdir, əsasən ilkin və ikincili profilaktika strategiyaları vasitəsilə qarşısı alınsa da, kişilərin peşəkar futbolda bütün vaxt itkisi zədələrinin üçdə birini təşkil edir. [4, səh 230-236]

Peşəkar futbolda zədələr çoxlu problemlər yaradır. Birincisi, oyunçunu bir müddət məşqdən və yarışdan kənarlaşdırır, bununla da komandanın dəyərini və uğur şansını azalda bilərlər. Bundan əlavə, onlar birbaşa müalicə xərcləri və ya performans göstərməyən oyunçuların maaşları üçün dolayı xərclər vasitəsilə maliyyə yükünü təmsil edirlər. Xüsusilə, elit Avropa səviyyəsində, bir aylıq başlanğıc oyunçunun olmaması sözügedən kluba orta hesabla təxminən 500.000 avroya başa gəlir. Araşdırmalar göstərdi ki, Avropa liqalarında oyunçular ildə orta hesabla iki zədə alır və təxminən 37 gün komanda məşqlərindən kənar qalırlar. Bütün bunlar alimləri potensial riskləri müəyyən etmək və zədələrin sayını azaltmağa çalışmaq üçün futbolçularda zədələrin proqnozlaşdırıcılarını öyrənməyə vadar etmişdir.

Son tapıntılar göstərir ki, xəsarətlərin səbəbləri təlim və uyğun iş yükləri ilə birlikdə daxili (şəxslə əlaqəli) və xarici (ətraf mühitlə bağlı) risk faktorları ilə multifaktorial və dinamik etioloji modeldə təhlil edilməlidir. Daxili amillərə idmançıların fərdi bioloji və psixososial xüsusiyyətləri daxildir. Bunlara, daha dəqiq desək, yaş və cinsin müəyyənediciləri, əzələ gücü və elastikliyi, funksional qeyri-sabitlik, balanssızlıqlar, əvvəlki zədələr və uyğun olmayan reabilitasiya prosesləri daxildir [5, səh 20-23].

Bir çox tədqiqatlar müxtəlif motor və funksional qabiliyyətlərin xəsarətlərlə assosiasiyasına toxunmuşdur. Ümumiyyətlə, əzələlərin qeyri-kafi gücü və dözümlülüyü, zəif kardiorespirator dözümlülük və elastiklik, güc, sürət və tarazlığın olmaması dayaq-hərəkət aparatının zədələnməsi üçün risk faktorlarını təmsil edir. Daha dəqiq desək, elastiklik baxımından, hamstrings və ayaq biləyi üçün daha yüksək hərəkət diapazonu daha az zədə riski ilə əlaqələndirildi. Bədən gücünün, gücün və balansın aşağı səviyyələrinin gələcək əzələ zədələrinin yaxşı proqnozlaşdırıcıları olduğuna dair orta sübutlar da var. Nəhayət, kardiorespi-

rator dözümlülük zədə ilə əlaqəni göstərdi: güclü dəlillər tapıldı ki, vaxtı təyin edilmiş servis qaçışlarında zəif performans yaralanma riskini artırır. Maraqlıdır ki, fiziki hazırlığın dəyişənləri ilə dayaq-hərəkət zədəsi riski arasındakı əlaqəni nəzərdən keçirən bu yaxınlarda hərtərəfli araşdırmanın müəllifləri idmançılarda çeviklik və zədələnmə hallarını birləşdirən heç bir araşdırma tapmadıqlarını açıq şəkildə qeyd etdilər.

Beynəlxalq Oyun Təqvimini (IMC) milli komandaların oyunlarının tarixlərini və oyunçuların beynəlxalq heyətlərə qoşulmaq üçün klubları tərəfindən buraxılmalı olduğu günləri müəyyən edir. Buna görə də o, dünyanın bütün regionlarında və bütün səviyyələrdə futbolun davamlı inkişafında mərkəzi rola malikdir.

Sosioloji sorğuların nəticələri göstərir ki, ölkəmizdə ən populyar idman növü futboldur: aparılan araşdırmaya əsasən, ölkə vətəndaşları ilk növbədə bu idman növünün inkişaf etdirilməsini zəruri hesab edirlər. Bu səbəbdən müəllif tədqiqat söylərini bütövlükdə Azərbaycan peşəkar idmanı üçün xarakterik olan problemlərin ən aydın şəkildə təzahür etdiyi yerli futboldakı vəziyyətin təhlilinə yönəldib. Müvafiq olaraq, futbol problemlərinin həlli üçün seçilmiş üsullar peşəkar idman sənayesi daxilində digər idman növlərinin inkişafı üçün effektiv yolların müəyyən edilməsində istifadə edilə

bilər. Futbol, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, həm məşğul olan insanların sayına, həm də peşəkar klubların sayına görə digər idman növlərini, o cümlədən oyun idman növlərini qabaqlayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Годик М.А., Годик В.А., Власов А.Е. *Профессиональный футбольный потенциал России с позиций 2018 FIFA WORLD CUP в рамках системы анализа пространственных данных*. Вестник спортивной этики. 2014. № 5 (5).
2. Гонашвили А.С. *Ценности профессионального спорта в представлениях жителей Санкт-Петербурга и Ленинградской области*. Общество: социология, психология, педагогика. 2015. № 6.
3. *Заседание Совета по развитию физической культуры и спорта* 11.10.2016..
4. Посухова О.Ю. *Профессиональная карьера в условиях изменяющейся реальности российского общества*. Актуальные проблемы экономики, 2017. Т. 187, № 1, с. 230-236.
5. Самыгин С.И., Самыгин П.С. *Массовый спорт и его роль в социализации молодежи в современной России*. Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2015. № 5.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ФУТБОЛА

А.А. Алиев

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
abdul.aliyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0008-4478-1140

Аннотация. Футбол – это высококоординированный вид спорта. Техника футбола осуществляется на высокой скорости, при активном сопротивлении соперника, в условиях взаимодействия с партнерами в игровых ситуациях, динамически меняющихся в труднопрогнозируемом направлении. Это предъявляет высокие требования к уровню технического мастерства игроков. Качество владения футболистами футбольной техникой во многом зависит от эффективности технической подготовки спор-

тивного резерва на подготовительных этапах в футбольных спортивных школах. В то же время существующие подходы к обучению основам техники футбола в педагогической практике недостаточно эффективны. При их реализации не учитываются эффективные педагогические идеи психологической теории деятельности и теории развивающего обучения.

Цель статьи - разработать теоретические основы совершенствования технической подготовки футболистов. Для достиже-

ния этой цели мы решили две конкретные задачи:

- Подготовить ориентировочную базу приемов, входящих в содержание техники футбола.
- Провести структурно-логический анализ технических приемов футбола с учетом общего и специального содержания технических приемов.

Решение этих задач осуществлялось на основе анализа и обобщения научно-методической литературы и обобщения личного тренерского опыта

В данной статье анализируются основные направления и актуальные аспекты

эффективного функционирования футбольной лиги как профессиональной спортивной организации. Услуги массового развлечения, предоставляемые профессиональным спортом, имеют важные особенности, которые делают их уникальными в своем роде. Эта уникальность позволяет профессиональному спорту успешно конкурировать со всеми другими услугами подобного типа.

Ключевые слова: *физическая активность, профессиональные клубы, футбол, футбольная ассоциация, футбольный клуб, постоянные болельщики, футбольная техника.*

DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF MODERN FOOTBALL

A.A. Aliyev

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
abdul.aliyev@sport.edu.az, orcid.org/0009-0008-4478-1140

Annotation. Soccer is a highly coordinated sport. Techniques are performed at high speed, with the active resistance of the opponent, in conditions of interaction with partners in game situations that dynamically change in directions that are difficult to predict. This places high demands on the level of technical skill of the players. The quality of football players' mastery of football technique mainly depends on the efficiency of the technical training of the sports reserve during the preparatory stages in football sports schools. At the same time, the existing approaches to teaching the basics of football technique in pedagogical practice are not efficient enough. Effective pedagogical ideas of the psychological theory of activity and developmental learning theory are not taken into account in their implementation. The purpose of the article is to develop the theoretical basis for improving the technical training of football players. To achieve this goal, we solved two specific tasks:

- To prepare the indicative basis of the techniques included in the content of football technique.

- To conduct a structural and logical analysis of football techniques, taking into account the general and special content of technical methods.

The solution of these problems was carried out on the basis of the analysis and generalization of scientific-methodical literature and the generalization of personal coaching experience.

This article analyzes the main directions and relevant aspects of the effective functioning of the football league as a professional sports organization. Mass entertainment services provided by professional sports have important features that make them unique in their own way. This uniqueness allows professional sports to successfully compete with all other services of a similar type.

Keywords: *physical activity, professional clubs, football, football association, football club, permanent fans, football equipment.*